

УЧИТЕЛЬСЬКЕ СЛОВО

ОРГАН ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІВ У КАНАДІ

Ч. 6. (7)

Червень 1956

РІК II.

Українське Вчительство в пошані хилить голови
У 113 РІЧНИЦЮ СМЕРТИ
Пробудителя і Виховника Галицької Волости.

“УЧИТЕЛЬСЬКЕ СЛОВО”
Орган О. У. П. у Канаді

Редакційна Колегія:
Д-р Василь Луців, Іванна Петрів, Семен
Фодчук. — Іван Нелин, мов. ред.

Адреса Редакції:
“UCHYTELSKE SLOVO”
39 Indian Rd., Toronto 3, Ont., Canada

З М І С Т :

1. Комунікат О. У. П.
2. Петрів — Активізація учнів
3. Проект опрацювання нових підручників для укр. Р. Ш. у Канаді
4. Анкета журналу “Учительське Слово”
5. Мгр. О. Копач — Учитель та учні.
6. Учителям під розвагу.
7. І. Франко — Ось спить дитя...
8. І. Базилевич — Театр для дітей
9. С. Фодчук — Така школа
10. О. Вишня — Українізуємося
11. Т. Горохович — Діти відчужуються...
12. Іван Нелин — Куток мови
13. Що читати?

Слідуюче число вийде у вересні.

СЛОВО ДО БАТЬКІВ

На кожному кроці, при кожній нагоді пишеться й говориться про те, що виховання молодого покоління це — святий обов'язок батька-матері, що від них залежить, яке буде майбутнє нашого народу, яке буде майбутнє наших поселенців у країнах західного світа. Здавалось би, що вже всі це розуміють, а проте як глянемо на дітей українських батьків, бачимо, що вони — або вже не наші, або за рік-два будуть не наші. Як глянемо на Рідну Школу, то переконаємося, що її одвідує малий відсоток наших дітей. Причина цього дальше таки в невідомості батьків, у якомусь дивному погорджуванні всього, що українське, у легковаженні української мови, а найбільше — у невідготуванні батьків до такого важкого обов'язку, яким є виховання дітей.

Чомусь вихованню дітей батьки присвячують менше уваги, ніж, скажімо, плеканню курей, чи вирощуванню городини, або новим комерційним чи технічним здобуткам. Новими напрямними у ділянці виховання дітей батьки зовсім не цікавляться. Ще до сьогодні не здобулася українська еміграція на видання педагогічних творів, і то не тому, що нема їх кому написати, а тому, що нема їх кому читати. Батьки думають, що наукою про виховання і навчання їхніх дітей мають інтересуватися вчителі, що книжки про виховання є тільки для вчителів, бо це їхній фах.

Об'єднання Українських Педагогів видає педагогічний місячник “Учительське Слово”.

Запитаймося адміністрації цього журналу, скільки українських батьків передплачує “Учительське Слово”? Це ж єдиний український педагогічний журнал на цілу Канаду, а навіть на цілий наш еміграційний світ.

Український батьку, українська мамо! Ваші діти — це ж найцінніший Ваш скарб, це найцінніший скарб українського народу!.. Ваші діти у країнах нашого поселення, мають можливість свobodно визнати свою віру, свobodно говорити своєю мовою і признаватися до свого українського народу. Ви маєте змогу свobodно керувати їхнім вихованням.

Якщо українські діти відпадуть від українського народу, якщо вони потонуть у чужому оточенні, це буде ваша вина. Ми, як громадяни свobodної Канади, виховуючи наших дітей на свobodних українців, причинимося тим і до піднесення могутности Канадійської Держави, в якій усі громадяни знайшли правдиву свobodу.

Торонто, червень, 1956.

ЩО ЧИТАТИ:

Травень 1956 р.

“Свобода” ч. 93. 17. V. Стор. 2:

Д-р Роман Верес — Генерація, що не знає української мови.

“Гомін України”, ч. 20, 12. V. Стор. 11.

Мати — За душу дитини.

“Курієр” (нім.), ч. 20, 17. V. Стор. 17-18.

Кляра Вальтер — Чому покидаємо рідну мову?

“Наша Мета”, ч. 17, 18, 19-20, стор. 5.

Д-р Василь Луців — Українська мамо, чи знаєш, чого вимагає від тебе нація?

“Новий Шлях”, ч. 90, 18. V. Стор. 6.

Р. Сенчук — Чому тіло виховання?

Червень 1956 р.

“Свобода”, ч. 100, 26. V.

Ю. С. — За виховання дітей.

“Гомін України”, ч. 26, 23. VI. Стор. 10-11.

Д-р С. Шевчук — “Кличу живих” на допомогу укр. молоді.

“Наша Мета”, ч. 26, 23. VI. Стор. 7.

Олександра Копач — До батьків з кінцем шкільного року.

“Новий Шлях”, ч. 45 і 46, 4. VI. Стор. 2.

Дарія Лошньовська — Українці в Тунісі.

(Доповідь О. У. П. — Торонто).

С. Сенчук — На рятунок молоді. Ч. 50 і 51 22 і 25 VI, стор. 4.

“Народна Воля”, ч. 23, 7. VI, Стор. 2-3, 5.

Семен Василів — Фронтом до дітей (Скор. перед з “Учит. Слова”).

В. М. Коваленко — Діти в часі вакацій до табору!

Ібідем, ч. 24, 14. VI. Стор. 3.

А. Комарницький — Дещо про виховання нашої молоді (Скор. за “Уч. Сл.”).

Ібідем, ч. 25, 21. VI. Стор. 3.

— Чому діти скоро не засипляють?

“Америка”, ч. 108 і 109, 8. VI, 11. VI. Стор. 3.

Д-р Микола Рибак — Український Вільний Університет.

Комунікат Об'єднання Українських Педагогів Ч. 1

О.У.П. в порозумінню і за згодою Комітету Українців Канади організує в днях 31. 8. і 1. 9. ц. р. в Торонті, в будинку У.Н.О. при вул. Коледж першу Науково-Методичну Конференцію для всіх рідношкільних учителів в Онтеріо.

ЦІЛЬ КОНФЕРЕНЦІЇ: Поставити рідношкільне навчання в країнах нового поселення на належній висоті.

До участі в конференції запрошені наші визначні науковці — професори університетів, науково-методичні працівники, досвідчені педагоги, священики, культурно-освітні діячі, громадяни і батьки, для яких справа рідношкільного навчання є святим національно-громадським обов'язком: під цю пору найактуальнішим і найбільш пекучим виховним питанням.

ДО ПРОГРАМИ КОНФЕРЕНЦІЇ, ЩО СПЛЯНОВАНА НА ДВА ДНІ, НАМІЧЕНО:

- а) Ідеологічні напрямні;
- б) Історичний аспект рідношкільного навчання в Канаді;
- в) Організаційні справи О.У.П. у Канаді;

- г) Програми навчання;
- г) Шкільні підручники і бібліотеки;
- д) Науково-методичні інструкції для навчання поодиноких предметів у Рідних Школах;
- е) Потреба студій українознавства;
- е) Вишкіл нових учительських кадрів.

Ці справи не можуть бути нікому байдужі. Вони мусять цікавити і активізувати кожного українця без винятку, і О.У.П. має велику і глибоку віру в те, що відгук Громадянства на цю актуальну і важливу — першу цього роду — ініціативу в Онтеріо, буде вповні позитивний.

О.У.П., а радше Ініціативний Комітет Конференції просить слідкувати за наступними комунікатами в українській пресі і в радіопередачах.

В справі Конференції просимо звертатися за інформаціями на адресу Голови Ініціативного Комітету:

п. Мгр. Зенон Зелений
34 Russet Ave.,
Toronto 4, Ont.

Управа Об'єднання Українських Педагогів у Канаді і Ред. Колегія "Учительського Слова".

Активізація учня

Стара школа культивувала механічне догматичне навчання, яке полягало в тому, що учень "визубрював" напам'ять те, що було в книжках, виучував готові думки, дефініції, правила, догми, тези. Учень мав засвоїти собі те, що було завдане, без огляду на те, чи він розумів чи ні.

Нова школа опирає ціле навчання на активній поставі учня, на самостійній його праці. Методичне поступовання вчителя прямує тільки до того, щоб піддати учням тему, над якою мають працювати, і то піддати так, щоб рівночасно розбудити зацікавлення цією темою. Методичне поступовання вчителя звертає думки учнів на предмет експерименту, піддає порядок і систематичність обсервації, непомітно коригує хибне доходження, привчає учнів до ощадности часу, створює спокійну радісну атмосферу. Учні мусять з повною свідомістю і відповідальністю братися до праці не зі страху перед злою оцінкою, а збажання здобути знання, з почуття обов'язку.

Учнів активізуємо вже в першій класі, поручаючи їм оповідати про свої пригоди, творити коротенькі оповідання на основі образків, ілюструвати, моделювати, інсценізувати, придумувати назви, написи, вести самостійно заботи тощо. У першій класі Рідної Школи є звичайно діти, які покінчили першу класу державної школи, і тому від них можна вже вимагати, після опановання техніки читання й писання українською мовою самостійного записування слів і коротких речень власного укладу, самостійного читання дитячих книжочок.

Рідна Школа мусить прямувати до активізації учнів, мусить призвичаїти їх самостійно працювати над собою, бо від цього залежатиме, чи молодь після закінчення навчання в Рідній Школі буде далі працювати над здобуттям ширшого й основнішого знання про Україну та українські справи, чи попаде в поворотну неписьменність.

У Рідній Школі час дорогий, бо обмежений. Кожна хвилина мусить бути доцільно використана і тому вчителю слід поважно підходити до своєї праці, підготувати лекцію аж до подробиць, з розподілом часу аж до минут. Те, що діти можуть самі виконати, мусять безумовно виконати самі, хоч би нам це багато терпцю коштувало. Діти, від третьої класи почавши, можуть уже самостійно опрацьовувати короткі оповідання до шкільних підручників, складати плян оповідання чи історичного випадку, завчати вірші напам'ять, просторо й вичерпно відповідати на питання вчителя. Недоцільно ставити учням багато питань. Питання є потрібне тільки там, де інша форма не дасть потрібного висліду, а вже ніяк не можна ставити питань, у яких є вже готова відповідь. Краще давати поручен-

ня, нпр.: "Розкажи про події з часів Володимира Великого? Як відбулося хрищення киян?"

Дитина любить опрацьовувати самостійно, любить бути активною, і тому треба використовувати цей природний гін. Безупинне говорення вчителя, надмір питань зводять лекцію до зайвого вербалізму. На такій лекції працює тільки вчитель, учні є тільки пасивними й неуважними слухачами. На питання учні відповідають механічно, без великого труду, докидаючи свої два-три слова. Дозвольмо, щоб учень працював самостійно, щоб розвинув свою винахідливість, свою ініціативу. Тоді учні самі знайдуть способи полегшення своєї праці, навчатися самі практично пристосовувати давніше набуте знання, а тим самим критично оцінювати висліди своєї праці.

Матеріал, призначений до самостійного опрацьовування, мусить бути підібраний до спроможностей учня, до його віку й психічного розвитку, а в слід за тим до його зацікавленя, до його знання мови, до обставин, серед яких школа працює.

Учитель перевірює, схвалює або корегує та оцінює висліди самостійної праці учня. Серед групи учнів з'являється тоді певного роду суперництво, що підбадьорює їх до пильнішої та основнішої праці. Учень не сміє бути ні одної хвилини пасивним. Навіть конечний, у деяких випадках, виклад учителя зводиться до мінімуму, а заступаємо його самостійною працею учня на основі підручника, лектури, ілюстрацій, а опісля на основі самостійно здобутих відомостей учитель буде лекцію. Стосується це при навчанні історії, географії.

Гін учнів до ілюстрування, модельовання і т. п. треба повністю використовувати в Рідній Школі. Здавалося б, що в Рідній Школі нема часу на такі заняття, все ж таки не можна нам з них резигнувати, бо саме ці ручні заняття влегшують учневі зрозуміти й запам'ятати навчальний матеріал, дозволяють йому, сказати б, діткнутися зміслами предмету, пережити разом з дієвими особами історичні випадки, пригоди героїв оповідань, ба навіть збагачують мову учня.

Учитель Рідної Школи не може вдоволитися тим, що його учні мають подостатком ручних занять у державній школі, бо тоді він позбавляв би Рідну Школу того живого чару, який принаджує дітей до школи, до праці, до тієї чи іншої ділянки науки. Сьогоднішня школа — це школа життя, а життя вимагає завжди самостійної праці, самостійного підходу, самооцінки й віри у власні сили.

Школа буває ще й сьогодні чомусь дуже далека від життя, і тому для дітей стає тягарем. Кожну вільну хвилину від шкільних занять діти вітають як радісне вдіпруження. А пора подбати, щоб школа не була тягарем а навпаки, щоб вона стала принадною і необхідною для дитини.

Торонто, червень 1956.

ПРОЄКТ ОПРАЦЮВАННЯ НОВИХ ПІДРУЧНИКІВ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ "РІДНИХ ШКІЛ" У КАНАДІ

Вступні завваги

З приїздом найновішої, так зв. політичної іміграції на західну півкулю, а головню з прибуттям великої громади високо-кваліфікованих інтелектів різних звань і фахів, заaktuалізувалося в українській спільноті багато ділянок громадського життя, а між іншим такою ділянкою шкільництва. Майже всі вечірні, українські "Рідні Школи" заповнилися по береги дітворою новоприбулих батьків. Загомоніла в шкільних світлицях милозвучна рідна мова, задзвеніла чародійна пісня, оживився рух, праця дітей, учителів, шкільних і батьківських комітетів. Збільшився вчительський колектив новоприбулими досвідченими педагогами, а поруч із цим, зросли теж завдання і вимоги так організаційно-адміністративного, як також навчально-виховного характеру.

Зараз у перших початках шкільної праці далась відчуті недостача універсальної програми навчання і виховання, а також відповідних підручників до всіх клас вечірніх шкіл. Старі підручники, як наприклад, Матвійчука, показалися незадовільними, так щодо мови, як також щодо змісту уступів. Вони замало актуальні і не відповідають вимогам сучасності. Інші, старшої дати підручники тимбільше непридатні. Ця дуже важна й актуальна справа, що полонила серця й уми визначних постатей серед усього педагогічного світу, заставила теж наших найчільніших педагогів взятися за діло, щоб, цю прогалину в праці наших "Рідних Шкіл" чимсь заповнити. За кілька літ праці на цьому секторі, наші педагоги опрацювали і видали для вжитку українських вечірніх шкіл ряд підручників, які лиш частинно заспокоюють шкільні потреби дітвори і вчителів.

Беручи до уваги важливість й актуальність цієї справи, заінтересування чільних громадян-педагогів та широких кіл громадянства справою виховання нашої молоді на полі шкільництва, Об'єднання Українських Педагогів у Торонті бажає внести до громадських думок і плянів теж свою скромну ініціативу в справі опрацювання нових підручників для всіх клас українських вечірніх "Рідних Шкіл", та тимсамим викликати ще більше зацікавлення цю дуже важною і кожночасно актуальною проблемою. До цієї акції приступаємо якраз у цей час, коли то про виховання нашої дітвори й молоді переповнена наша преса, журнали, дуже тривожними статтями.

Наш проєкт опрацювання нових підручників має базуватися на плянах виховання, а не на програмі навчання. Такі пляни виховання опрацювало вже "Об'єднання Українських Педагогів" у Торонті разом з програмою навчання. Наш проєкт висуваємо до уваги тому, бо як знаємо, багато наших дітей — учащаючи до англійських й українських шкіл — набира-

ються багато освіти і речевих знань. Натомість про матеріал на виховні теми, як напр. про почування релігійно-моральні, патріотично-державні, естетичні, відомості з українознавства т. под. одержують, порівняльно до перших, дуже мало знань. Щоб цьому лихові зарадити, пропонуємо звернути більшу увагу на виховні елементи і чинники в навчанні та до цієї важкої праці достосувати і нові підручники і програми навчання та виховання.

НОВИЙ ПІДРУЧНИК

Нові підручники можна опрацювати на основі директив тільки програми навчання, або тільки плянів виховання, або на основі обох програм. Ми хотіли б висказати побажання, щоб нові підручники були опрацьовані на базі пляну виховання. З пляну навчання ми могли б узяти до уваги вказівку, скільки уступів треба опрацювати і вмістити в підручнику для використання впродовж шкільного року. Все інше, а саме: зміст уступів та їх ідею, прикмети, привички, які треба вщиплювати в душі дітей, мали б базуватися тільки на пляні виховання. Навіть поділ уступів на розділи, чи групи йшов би по лінії напрямних пляну виховання. Як конкретно мав би виглядати підручник, побудований на основах плянів виховання? Підручник як цілість, мав би чотири головні наголовки, і так:

Перша частина мала б назву: УСТУПИ РЕЛІГІЙНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ.

Друга: — УСТУПИ СУСПІЛЬНО-ГРОМАДСЬКОГО та ПАТРІОТИЧНО-ДЕРЖАВНОГО ВИХОВАННЯ.

Третя: — УСТУПИ УТИЛІТАРНО-ГОСПОДАРСЬКОГО ВИХОВАННЯ.

Четверта: — УСТУПИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ.

В першій частині підручника були б уступи релігійно-морального характеру, що своїм змістом вияснювали б докладно і плекали б додатні почування, прикмети і привички, напр. побожності, любови і пошани батьків, пошани старших, любови ближніх, щирости, довіря, дбайливости про культурний вигляд предметів релігійного культу тощо.

В другій частині підручника уступи давали б дітям зрозуміння й пізнання національних прикмет, навичок, напр. точности, карности, пошани чужої власности, почування приналежности до рідного народу, держави, культу героїв, культу славних державних громадян України, любови до рідного народу, держави, жертвовности на національні цілі, тощо.

До третьої частині підручника ввійшли б уступи, що мали б на меті плекати почування: ошадности, замилування до праці, вдоволення по виконанні праці, витревалости, солідности у праці і т. ін.

До четвертої групи увійшли б уступи, що плекали б привички і почування: чистоти й порядку, краси природи, малярства, співу, му-

зики, рідного письменства, поезії, народнього мистецтва і т. ін.

Загальна характеристика частин, щодо родів уступів у підручнику представлялася б так: перша група мала б уступи тільки етичного змісту, друга група — етичного і речевого змісту, третя група — тільки речевого змісту, а четверта — естетично-мистецького і речевого змісту.

На основі програми навчання кожна класа мала б опрацювати впродовж шкільного року 26 різних уступів і віршів з української мови. З цього виходить що на кожну групу припадало б по 6-7 уступів. Не завадило б помістити в кожній групі по більше уступів, бо вчителі мали б до диспозиції більший виховно-навчальний матеріал.

Ілюстрації

Увесь підручник повинен мати якнайбільше ілюстрацій, які докладно пояснювали б головні думки частин, чи уступів. Зокрема кожна частина на її вступній сторінці повинна мати більшу ілюстрацію, яка б дуже маркантно і яскраво вияснювала б головну ідею всієї частини. Наприклад: В першій групі, на її першій сторінці повинна бути ілюстрація (одна, чи дві) Божих храмів: Церкви св. Юрія у Львові і Печерської Лаври в Києві з відповідним поясненням. Під ілюстрацією напис: уступи релігійно-морального виховання.

На початку другої групи була б ілюстрація гербів: України і Канади, а під тим: Уступи суспільно-громадського і патріотично-державного виховання. В цій групі, крім уступів про Україну, її князів, гетьманів, героїв, слід помістити один-два уступи про Канаду та її героїв.

На першій сторінці третьої групи мала б бути ілюстрація праці у фабриці або на фермі підчас жнив, а під нею напис: Уступи утилітарно-господарського виховання.

На першій сторінці четвертої групи мала б бути ілюстрація: з малярства, або хата в українському стилі по-мистецьки улаштована з образами, портретами, рушниками, килимами, тощо, а під тим напис: Уступи естетичного виховання. Окрім цих головних ілюстрацій можна помістити менші образки для ілюстративного пояснення змісту уступів.

Дидактично-методичні і виховні вказівки

Під кожним уступом, чи віршом можна помістити заваги на тему методики уступу та про виховний елемент на це, щоб учитель маючи ці вказівки готові, міг присвятити більше уваги на способи запам'ятання опрацьованого матеріалу в умах, та на закріплення його в душах дітей. Методичні вказівки можна вмістити або під кожним уступом, або на кінці кожної групи для кожного уступа, або на кінці книжки для кожної групи зокрема.

За якою чергою мав би учитель опрацьовувати уступи?

Беручи до уваги, що дитина під психологічним оглядом є повною одиницею, і що тре-

ба виховувати і плекати її душу як неодноразово, то в міру часу ступнево, кожноразово — учитель, виконуючи функції виховника і вчителя, мав би поступати так, що починав би опрацьовувати найперше один уступ “релігійно-морального змісту”, опісля перейшов би до опрацьовання уступу “державно-патріотичного” змісту, потім перейшов би до 3-ої групи, а вкінці до четвертої. По опрацьованні і закріпленні чотирьох уступів із чотирьох різних груп, учитель завернув би знов до першої групи, потім до другої і т. д. впродовж шкільного року. Опрацьовуючи уступи в наведеному порядку, кожній вчитель матиме в своїй праці ясний погляд про виховну ділянку і знатиме, котрі виховні елементи пояснив і закріпив, а котрі стоять на черзі до опрацьовання й засвоєння. В такій виховній праці буде кожноразово пляновість, ступневість, систематичність і ясна виховна мета.

П. С. — Згадані в проекті “Пляни навчання і виховання” під наг. “РІДНА ШКОЛА” можна набути кожноразово, в ціні один долар у Редакції “Учительського Слова”, 39 Indian Rd., Toronto 3, Ont.

АНКЕТА

ЖУРНАЛУ “УЧИТЕЛЬСЬКЕ СЛОВО”

Досі подавали ми голоси деяких чільніших громадян і преси, котрі позитивно прийняли появу нашого журналу. Тому що більшість учительства і виховників не висловили ще своєї думки у цій справі, дозволимо собі оголосити анкету, щоб кожний міг сказати щось про це. Ось ті питання:

- 1) Чи подобається Вам зміст журналу?
- 2) Чи потрібні статті на виховні теми, перекладені з чужих мов?
- 3) Чи подавати оригінальні і перекладні оповідання з учительського життя.
- 4) Як належало б поступити, щоб зібрати повну статистику Рідних Шкіл?
- 5) Чи поміщувати хроніку з життя наших Рідних Шкіл?
- 6) Чи вказані зразки лекцій з укр. мови, граматики, історії, літератури, географії і т. п.?
- 7) Яка Ваша думка відносно коротких життєписів чільніших педагогів, як українських так і чужинських?
- 8) Які зауваги можете дати щодо “Кутка Мови”?
- 9) Чи доцільно давати перегляд преси п. н. “Що читати?”
- 10) Яким чином спонукати українських педагогів і батьків до передплати і поширення “Учительського Слова”?

Не сумніваємося, що наша анкета знайде живий відгук, тож очікуємо відповідей.

Редакція

Пояснення до світлини на ст. 3:

Сидять з ліва до права: Д. Лошньовська, М. Залеська, І. Петрів, Ол. Бризгун, О. Соколик.

Стоять з ліва до права: С. Фодчук, Д-р Б. Сотник, Мгр. З. Зелений, Д-р В. Луців, І. Нелін, О. Склепкович.

УЧИТЕЛЬ ТА УЧНІ

Характер школи

Рідна Школа, в наших обставинах, це допоміжна школа, бо навчання в неї частинне, обмежене до двох годин увечорі, три рази на тиждень. Має також вибрані предмети навчання, які мають доповнити знання дітей з ділянки українознавства.

Школу творять учні та вчителі, а тим самим від них залежить характер школи. Від їх властивостей, від їх наставлення.

Учні — це діти, що кожного дня вчаться у школах від 9 до 4-ої пополудні. Після того о год. 5-ій приходять до Рідної Школи. Так само й учителі приходять до школи по цілоденній праці вдома чи на фабриці, підприємстві і т. п. І одні і другі часто втомлені під кінець дня.

Тим то навчання в Рідній Школі має не малі труднощі і комплікації, що спричинюють своєрідний характер вечірнього навчання. Рівночасно праця в таких обставинах вимагає інших метод та іншого підходу. Факт цей стверджують учителі, які мають за собою довголітню практику в Україні. Додаймо до того, що і час при такому частинному навчанні незвичайно дорогий — тоді вся роля вчителя виходить незвичайно важна і відповідальна.

Учитель

Через те саме важні є причини, що спонукують учителів іти до Рідної Школи і в таких трудних обставинах вчити. Якщо б це були тільки грошові мотиви, то їхня праця дійсно не варта навіть малої заплати. Але в дійсності так не є. Багато вчителів іде вчити тому, що люблять дітей, люблять школу. До вчительського звання веде їх ентузіазм. Особливо в наших обставинах дух певного місіонерства мусить бути в учителях. Цей дух має свої реальні основи та ціль. Зберегти дітей, збудити і закріпити українську духовість молодого покоління. Внутрішні мотиви вчителя — це основне в навчанні. Але також особисті прикмети грають значну роль. Ясне обличчя, приємний, не хмарний рапавий, голос, добре модельований, а навіть гарний вигляд і добра одежа, — це все дуже впливає на учнів, а з тим і на поступи в науці.

Навчання

Навчання — це мистецтво, таке саме як різьбарство, малярство і т. п. Годі її тільки вивчити. Певні завдатки, певний талант треба таки мати. Та його мусимо також і розвивати. Звичайно, щоденною працею над собою. У першій мірі педагогічна лектура, психологія дітей, обсервація дітей і, передовсім, солідна підготовка лекцій. Бо в дійсності мистецтво навчання полягає на тому, щоб учням показати як треба вчитись, та збуджувати в учнів постійне заінтересовання.

Учитель у клясі

Утомлені діти не радо і не легко беруться у вечірній школі знов до умової праці. Не увага, розмови, крики, спричинюють такий гамір, що учитель не може вести навчання. Де хто з учителів уважає, що тоді треба їх перекричати. І от його, чи її голос лунає на коридорі, а навіть сягає сусідньої кляси. Зовсім хибна думка. Такий крик учителя погано впливає на учнів. Ані високий голос учителя, ані його удари лінійкою по столі не заспокоюють учнів. І коли в клясі на годині є заголосно, то це свідчить про неприготування до лекції в учителя.

Хтось із досвідчених педагогів сказав, що коли учитель говорить спокійним голосом, а в клясі нема крику, то ці учні добре працюють.

Добру і правильну лекцію навчання осягає вчитель тоді, коли старанно приготує лекцію, говорить спокійним, добре модельованим голосом, спонукує учнів до співпраці, та виробляє в них увагу і респект до інших людей. Крім того, провітрена кляса і добрі, відповідні до віку учнів, лавки мають не мале значення. Нижче подаю автентичний факт.

Мій учитель

“В моїй пам’яті мабуть назавжди залишиться спогад про першого мого вчителя в Німеччині.

Мене, малу дівчинку, привела мама до української школи і залишила в кімнаті, де вже пустував чималий гурт дітвори. Аж ось раптом настала тиша, і я запримітила, що до шкільної кляси увійшла людина, яка зразу виповнила моє дитяче серце страхом, бо в її руці був довжезний патинок. Як виявилось, це був наш учитель. Ударивши на початок кілька разів по столі, учитель сів на крісло, подивився на нас грізним поглядом і наказав нам тишу, бо він сам має щось написати.

Незабаром, я з цікавості глянула кілька разів по кімнаті. Учитель це запримітив, зірвався з крісла і голосно мене вилаяв. Навіть погрозив страшним патином. Через якийсь час я болялася не то ворухнутись, але навіть свідно віддихати.

Та раптом десь із задніх лавок вилетів паперовий літак і преспокійно сів на столі перед учителем. Пам’ятаю ще, як малий вунуваець ще менший з великого страху, зближався до грізної постаті учителя, як підносив руку, як свистів у кімнаті патинок і як кімнату пронизував зойк і плач.

Вісім довгих років минує незабаром від того часу, але картина мого першого вчителя стоїть перед моїми очима, наче б то було щоденно учора.”

РЕДАКЦІЯ “УЧИТЕЛЬСЬКОГО СЛОВА”
ПРОСИТЬ АКТИВНЕ УЧИТЕЛЬСТВО — НАД-
СИЛАТИ ДО ДРУКУ ПРИЧИНКИ ДО ХРОНІ-
КИ УКРАЇНСЬКИХ РІДНИХ ШКІЛ В КАНАДІ.
ВИСИЛАЙТЕ НА АДРЕСУ РЕДАКЦІЇ.

УЧИТЕЛЯМ ПІД РОЗВАГУ

Повідомляємо, що Об'єднання Українських Педагогів має власний епідіяскоп, який можуть використати за відповідною оплатою всі "Рідні Школи" міста Торонто підчас навчальної праці. З тою метою Управа О.У.П. пропонує завести в школах так звані "навчально-виховні імпрези", підчас яких вповні можна застосувати світліни на полотні, подані епідіяскопом.

Навчально-виховні імпрези можуть бути:

- 1) Імпрези казок і байок для I. і II. клас.
- 2) Імпрези історичного змісту для клас від II.-VI. включно,
- 3) Імпрези географічного змісту для клас від II.-VI. включно,
- 4) Імпрези релігійно-морального змісту для всіх клас.

Розповіді на основі ілюстрацій мусять бути переведені в мистецькій формі з докладним маркуванням інтерпункцій, темпа, динаміки, дикції, уподібненням людського голосу до звуків звірят, птахів тощо, головню в байках, казках.

В імпрезах історичного характеру треба звертати увагу на розбудження й утрєвалення

почувань любови й пошани до героїчних подвигів та пошани до визначних постатей України.

В географічних імпрезах треба підчеркувати красу природи, рік, гір, міста та багатство України.

Головною метою ілюстративних, навчально-виховних імпрез є:

- 1) Розвивати уяву, фантазію в низчих класах,
- 2) Основніше закріплювати набуті відомости,
- 3) Розвивати й закріплювати почування любови до рідної батьківщини,
- 4) Розвивати естетично-моральні почування.

Ілюстративна метода навчання стоїть на рівній площині з експериментальною, дослідною метою і її можна застосувати у наших Рідних Школах з великою користю для учнів.

Тому прохаємо П. Т. Управу школи прихилитися до нашої пропозиції й для цієї корисної мети використати наш епідіяскоп.

О. У. П.

39 Indian Rd., Toronto 3, Ont.
LE 2-2751

**

Ось спить дитя, невинний ангел чистий
Смієсь у сні — се ангел з ним грає...
Спакне у сні — се ангел в облак мглистий
Розплившись, манить його й щезає.
І сон оцей нестертий, віковистий
В душі його по собі слід лишає:
З дитячих снів той ангел промінистий
Раз в раз бажання, тугу в нім збуджає.
Рвесь молодець від батька і від мами
Чогось шукати десь в чужій чужині,
А ангел з далі кличе: "Д' мині! Д' мині!"
Любві, надії він спішить стежками,
Там плід здобуде, тут лиш квіти зв'ялі,
А ангел з далі кличе: "Далі! Далі!"

Іван Франко

Уляна Кравченко

МАТУСІ

За біль, за труди, за любов,
За пестоші і за опіку,
За кожній день, що був готов
До жертв великих —
Найкращий цвіт шукай в своєму дусі
Досмертну вдячність для матусі...
А згодом, як колись:
Слабенький голос,
Срібний волос,
Тремтячі руки
Натягнуть про день останньої розлуки,
— Нести її,
Огріє забуту згадку,
Пести, як і вона тебе,
Коли була ти ще малим дитятком...

Б. Грінченко й І. Франко

О. Олесь

О, СЛОВО РІДНЕ!..

О, слово рідне! Орле скутий!
Чужинцям кинуте на сміх!
Співочий грім батьків моїх,
дітьми безпам'ятно забутий.
О, слово рідне! Шум дерев!
Музика зор блакитнооких,
шовковий спів степів широких,
Дніпра між ними левій рев...
О, слово! Будь мечем моїм!
Ні, сонцем стань! Вгорі спинися,
осяй мій край і розлетися
дощами судними над ним.

ТЕАТР ДЛЯ ДІТЕЙ

Подібно як старші, так і діти потребують духового відпруження. Одним із багатьох засобів для цього є імпрези для дітей. Рівночасно крім розвагового моменту імпрези для дітей мають ще й виховний момент, і то легко сприйнятний для дітей (нераз і без їх свідомости цього). Пані Оксана Бризгун-Соколик у статті під назвою "Імпрези Рідних Шкіл", надрукованій в "Учительському Слові" ч. 3 за березень 1956 р., висунула кілька дуже цінних думок. Сьогодні хочу спинитися на одній із них, а саме — про театр для дітей, і піддати під дискусію кілька слів від себе.

Ми всі відчуваємо потребу сталих імпрез для дітей. Часто я думала саме над сталим театром для дітей, і то театром старших, що давали б вистави для дітей. Ця справа мало притягує увагу нашого громадянства.

Із сталим театром для дітей в'яжуться кілька питань: 1) чи є в нас для цього сили, 2) як роздобути для цієї справи фонди, і 3) чи є в нас театральна література з тематикою для дітей.

На перше питання треба відповісти прихильно. У самому тільки м. Торонті є кілька театральних ансамблів та театральних гуртків. (Подібно мабуть є і в інших місцях нашого численнішого поселення). Напевно ніякий з них не відмовиться при розплануванні праці на сезон 1956/57 узяти до уваги одну або дві вистави, відповідні тематикою для дітей, якщо з ними в цій справі порозуміємось. Проте це ще не була б повна розв'язка питання театру для дітей. Як уже було згадано, мова тут про сталий, перманентний театр для наших дітей. Щоб такий театр поставити, треба знайти для цього охочих людей. Тому треба в першу чергу переговорити з видатними нашими мистцями сцени і засягнути їх опінії у цій справі.

Але мистці для поставлення цього діла на відповідному рівні потребують фондів. Тому треба поміркувати, як їх здобути. На мою думку, треба прихилити й зорганізувати для цієї справи нашу прилюдну опінію. Наша велика громада мусить зрозуміти наші нестатки у цій культурній потребі. Наші діти не мають сталої, бодай раз на місяць, культурної розваги у рідному середовищі. Тому, щоб цією справою зацікавити найширші кола нашого громадянства, вона повинна перейти на шпальти інших наших часописів і журналів, крім "Учительського Слова". Може тоді знайдуться й окремі одиниці — меценати такої доброї і потрібної справи. Напевно виринуть ще й інші способи, як можна придбати для цього фонди.

В успіх добре поставленого сталого театру для дітей нема що й сумніватися. Доказом може бути тих кілька кращих наших вистав

для дітей, поставлених старшими (чи навіть і самими дітьми), на яких завжди сяла переповнена. Це дає запоруку, попри великий моральний успіх, ще й матеріального прибутку. Театральні вистави для дітей, поставлені на високому мистецькому рівні, могли б бути ще й фільмовані. Тоді мали б ми ще й дитячий фільм, що його дотепер не маємо. Думаю, що в майбутньому він сам за себе заплатив би. Зі сталим добре поставленим театром для дітей, як також із дитячим фільмом, можна б робити поїздки по місцях нашого поселення. Напевно всюди радо привітали б такі імпрези. Тоді й матеріальна сторінка була б налагоджена. Отже, насамперед дали б ми нашим дітям те, чого вони від нас ждуть: розвагу в своєму, рідному оточенні. Тому на це фонди мусять знайтися. Треба тільки добрих і совісних організаторів цього діла.

Крім постійного театру дорослих із тематикою для дітей і молоді, можна б подумати й про ляльковий театр для дітей, що про нього також натякнула п. О. Бризгун-Соколик у своїй цінній статті. Для такого театру в нас є також відповідні сили, і того роду вистави мали б у нас успіх. Проте живий театр є куди вартіснішим.

Наприкінці — третє, немаловажне питання: чи в нас є досить театральної літератури з тематикою для дітей і dorостаючої молоді? З прикрістю треба ствердити, що наш власний репертуар дуже скупої на таку літературу. Тому відразу треба б думати і про театральний репертуар для дітей. На цьому місці хочу підкреслити, що конче треба взяти до уваги також і релігійну тематику (крім національної і виключно розвагової). Дотепер наші діти й молодь крім "Різдвяної ночі", "Вертепу" "Блудного сина" чи "Золотого хрестика" мабуть мало що більше бачили, бо й не було в нас таких вистав. Крім цієї, виключно релігійної тематики, треба й таких вистав, де етичний момент сам собою є панівний, нпр., каже про дитячі промахи тощо. Гадаю, що для створення театральної дитячої літератури велике і вдячне поле праці відкривається для наших письменників, композиторів і педагогів. Крім нових оригінальних вистав для дітей, можна б попробувати оформити для сцени деякі наші літературні твори (казки й іншу відповідну для дітей лектуру).

Отож, за всіма нами слово. За цілим громадянством, що підтримало б думку поставлення сталого театру для дітей, за мистцями пера й сцени, які перевели б його в життя. Якщо нам удасться в цьому напрямі на початок бодай дещо зорганізувати, то зробимо велику приємність нашим дітям і прислугу їх вихованню.

Торонто, травень 1956.

Така школа

(Спогад)

Перед закінченням шкільних фєрій одержав молодий учитель урядового листа від шкільного інспектора. Той кликав його явитися в урядовій справі до бюро.

— І якої мари він мене закликає перед розпочаттям шкільного року? Чи часом не хоче мені зробити збитка і перекинути до іншого села? — непокоїла думка молодого вчителя.

Раненько, холодком, вибрався він пішки до досить віддаленого міста. Був це гарячий час звоження снопів з поля, возовиця. Підводи не можна ніде дістати. Кожний спішився забрати снопи, щоб дощів не захопили на полі, бо в часі довших дощів збіжжя може порости в полукіпках.

Сонечко на прощання літа таки ще добре припікало. Де-не-де вже линули над стернями срібні ниточки, як віщуни недалекої осени.

На полі спокійно.

Навіть листя буйної поживклої кукурудзи не порушувалось. Довкола кукурудзи стояли соняшники зі своїми великими, мов решета, жовтими головами. На них ще чути дзижчання бжїл, які поспішно збирають медок на зимовий запас.

Затихли вже й перепели, що перед жнивими ховалися в збіжжі і кликали до женців: Підпи-літь, підпи-літь! Лише з недалеких синїх гір деколи сунули хмари чорного гайвороння зі своїми нестерпними "кра, кра, кра!" — звіщуючи кінець літа.

Серед різних неспокійних думок учитель і не зчувся, коли прибув до міста.

А місто немов завмерло. Між мурованими домами ще гірше докучала спека, ніж на полі. Тут часом по дорозі зривався вихор і здіймався понад доми стовп порохів з паперами і сміттям.

По крамницях сиділи мовчки ліниві купці та визирали принагідних покупців. Спїтнілі обличчя втирали хустинками, то знову вимахували ними перед носом, роблячи прохолоду. Для прохолоди попивали содову воду, то лімонаду, або заїдали овочі.

Нарешті змучений подорожжю, засмаглий на обличчю, але здоровий, учитель застукав у двері і ввійшов до бюро свого шефа.

Той подав йому руку, показав крісло, попросив сісти і запитав все тою звичною фразою:

— Що скажете, пане?

Учитель пригадав йому, що одержав заклик явитися в урядовій справі до бюро. Тоді він пригадав собі те письмо і відразу заявив, що переносить його, "зе взглендуф службових", на тимчасового управителя школи до села Т. над Черемошем.

— Ви перенесені туди з авансом, тож повинні, мовляв, бути вдоволені.

Учитель подякував за це і заявив, що воліє залишитися на давньому місці без почести.

Шеф, почувши ці слова, витріщив на нього очі і запитав:

— А кого ж я туди перенесу на місце старенького, який перейшов на емеритуру? Жонатого з дітьми туди не можу дати, бо в тій школі не має для родини помешкання. Ви молодий кавалір, збирете свої фаталашки в одну пончоху і для вас одної кімнати вистане. Зрештою, туди треба молодого й енергійного вчителя. Думаю, що ви, як такий, дасте собі раду з некарними дітьми.

Тут він устав із крісла і повільними кроками почав ходити по бюрі і продовжував протяжно свою мову:

— Не можете собі уявити, скільки я мав клопоту з бувшим стареньким управителем школи. Сам він непоказний чоловічина, маленький зростом, в окулярах, а ще до того з цапачою борідкою. Дітиська насміхалися з нього. Називали його цапом то жидком. Знайте, що як священик не має гарного голосу і вигляду, так тоді немає поведження між парохіянами. Така сама історія з управителем. Як він не має поставного вигляду й енергії, то тоді дітиська його не шанують, не слухають так, як належить. А що попередник не мав тих прикмет, то ж мав він з дітьми великі клопоти. Він мучився і мені було його жаль. Нераз приходили з того села люди до мене і просили:

— Беріть собі десь нашого пана, бо ми не будемо вже більше помагати заганяти хлопців до школи.

— Як то може бути? Таж я як коли приїду до школи на візитацію, то діти поведуться спокійно.

— Ну, та певно, як діти побачать такого великого, а ще й шпехтора, то тоді вони ховають свої ріжки, — відповідають люди.

Я старався їх переконати, що вони невинно оскаржують свого управителя школи. Вкінці мусїв вислухати їхніх жалів:

— То так є, пане шпехторе, — зачав говорити старший і поважний чоловік. — Як пан випустить дітей на перерву, то вже не може їх докликатися назад до школи. Тоді він іде до сусідів і просить, щоб йому помогли загнати. А в нас коротка справа. Беремо в руки патики і заганяємо їх як вівці до кошари. Добре, як ми не маємо роботи в полі. Але як ми в полі, тоді хлопці дістають тютюн і папірки і заходять до школи, а вийдуть зо школи і курять.

Скінчивши своє оповідання, сїв на крісло і встромив допитливо на вчителя свої очі, що бігали, як дві мишки.

А відкашельнувши, знову промовив:

— Всякі дані промовляють за тим, що ви поставите школу на відповідний позем науки, рівночасно дасте доказ своїх педагогічних здібностей. Лише не знаю, як погодитесь з тамошнім парохом. То дуже "поржондни русін", а ви завзятий українець.

Тут він примружив очі і почав значущо приглядатися до вчителя.

Та цей не багато думаючи, сказав:

— О! З таким священиком наші дороги ніколи не зійдуться. Зрештою, до його парохії не буду мішатися, але не дозволю йому втручатися у шкільні справи, — заявив рішуче вчитель.

— А ще забув пригадати, що там приходить нова “свіжо впечена” молоденька вчителька. Мусите від часу до часу госпітувати її клясу та жадати письмових приготувань до кожної лекції. Звертаю вашу увагу, щоб там не було якого романсу, бо може зле скінчитися.

Тут хитренько підсміхнувся, побажав якнайкращих успіхів у праці і попрощалися.

Дуже невдоволений вийшов з інспекторського бюро учитель. Повільною ходою і пригноблений вертався додому.

Сонце скотилося вже пополудні. Зі сходу надтягала чорна хмара, яку від часу до часу пронизували вогнені стрілки, і чути було далеко глухий гук грому.

Нараз звіялася буря і розігнала темні хмари десь за гори. І знову прояснилося небо, а сонечок щедро освічувало Божий світ своїм промінням.

Ще перед заходом сонця прийшов утомлений подорожжю додому. Допізна вночі говорив з батьками про нову посаду та всякі прикrostі, які мусить там у початку поконувати. Місяць, що цілий вечір освічував ціле село, поволі ховався за гори, і аж тоді пішов учитель на спочинок.

П'ятого дня в суботу рано зібрався і пішов на нову посаду. Всю дорогу роздумував він про священика. Постановив бути з ним дуже обережним, щоб він на початку не кидав йому колоди під ноги.

Сходячи з горба, що був за селом, побачив він серед села стареньку дерев'яну церковцю, а побіч неї дзвіницю з похиленим хрестом. Неподаль стояв парохіяльний дім з господарськими будинками.

Священик був на подвір'ї і дивився, як робітники складали снопи в стіжок. Побачивши вчителя, попросив його до кімнати, а підсунув крісло спитався, чим може йому служити.

Цей представився йому, як ново-іменованій тимчасовий управитель школи. При цьому попросив його, що б завтра, в неділю, по Службі Божій, сповістив людям, що пополудні в школі відбудуться вписи дітей до школи.

— Пні! пні! — от онди! Это очень хорошо! — промовив ніби то по-російськи священик, сідаючи на стару отоману, а біля нього величезний пес “бернардин”, якого місце в Альпах рятувати приметених снігом прогульковців, а не в кімнаті.

Обидва вліпили очі на сидячого вчителя.

Священик у полиняній рясі, виглядав дуже худим, як біблійних сім голодних років. Зуби

такі великі, як у слона. Нагло, ніби жартом, спитав:

— Пні! пні! — от онди. А якії ваші убеждения? — і закашлявся.

— Та я почувуюся українцем і то все, — відповів учитель.

— Пні! пні! От онди? Я мірний челавек, але українцоф, то бим біл.

По такій заяві учитель швидко попрощався і пішов до школи, яка стояла серед села. Була вона стара, похилена, з трьома вікнами з півдня і одним з півночі та покрита драницями.

Попередній учитель мав власну хатину, город, а про школу не турбувався. Не було коло неї ні квітів, ані садка. Одинокий невеличкий городець за школою, літом увесь зарослий зіллям і бурянами, якого ніхто не орав. Вздовж городу росли грубезні старі верби із широким гіллям. На росохатих галуззях все гніздилися докучливі і вперті горобці, що цілими днями сповняли околицю цвірінканням.

Та хоч школа була старенька, вона була чистенько підбілена і виглядала так, як старенька бабуня прибрана в неділю до церкви.

Обкопчений сажею дзвінок висів над дахом у комині. Там були на всі сторони світа діраві цегли, і крізь ті діри видобувався не дуже то дзвінкий голос дзвону. Голос його не далеко розходився, та сусіди гук його добре чули.

Дітиська все насміхалися з нього і прозивали замурзаним коминарем. Вони казали з насмішкою: Треба цей дзвінок від сажі скупати у Черемоші, аби “пофайнів”.

У неділю по полудні поприходили жінки з дітьми до запису. А були й такі, що поприходили без дітей. От так, щоб заспокоїти свою цікавість. Їх найбільше цікавило, який це новий вчитель, молодий чи старий, як убраний, як говорить, от звичайно, як жіночки.

Нім почалися записи, попередив учитель словами, що то, що діялося передше в цій школі, то вже більше не повториться. Заганяті дівчурі до кляси сусіди вже не будуть. Діти, це ж не вівці, щоб їх гнати до школи. Вони попідростають колись, поженяться і будуть з них газди. А як такі будуть з-поміж себе вибирати до громадської ради радних і деякі з них самі будуть радними, ну і вїята. І як то виглядає, щоб майбутніх радних і вїятів заганяті до школи. Це так не сміє бути.

— Правда! правда! — відізвилися притакуючи пискливі жіночі голоси.

— Чи пан жонатий, чи це парубок? — спитала з гурту одна зі сміливіших жінок.

— Та ще парубок, — відповів усміхнений вчитель.

Жіночки ще трохи щось пошепотали між собою, а опісля вдоволені розійшлися з діточками додому.

І дивно. Добре слово зробило своє. Діти від першого дня науки змінилися до не пі-

знання. Вони присмирніли, менше пустували. Не треба було їх заганяти патиками до школи.

Сусіди в неділю по полудні все приходили дякувати за те, що вже більше не потребують гаяти час заганяти дітей до школи.

Раділи теж, що їх діти навчилися співаночок, яких вивчив новий учитель при скрипці. Та по двох літах перенісся на іншу посаду, ближче до батьків.

***

По першій світовій війні заглянув у переїзді через село на школу. Старої школи вже не було. Побудовано нову муровану як пала-

ту, коло якої пишалися квітки в городці, і грядки з городиною. Та й дзвіночок не мучився у комині, а висів на високому стовпі біля школи. Управитель школи, В. Хронович, попрохав заглянути до кляс, у яких на стінах порозвішували мапи, рисовані ним самим. Та й гарно були виконані. До того ж він поміщував все діточі оповідання і вірші у діточих журнальчиках "Світ Дитини" і "Дзвіночок", та у шкільних підручниках. Я коротенько згадав свої молоді літа при старій школі. На прощання щиро стиснули один одному взаємно руки і розійшлися, раз назавжди.

Торонто, червень 1956.

Педагог

ВІД ЧОГО НАМ ЗАЧИНАТИ

(Дискусійне)

Вогняне поліття останньої воєнної хуртовини лишило в серці всякого, хто був у колісляроті цих жахливих подій, роз'ятрені глибокі рани, і немов тятіву натягнуло нерви та у багатьох захитало основні підстави духовности.

Наче розвіялася в багатьох незламна віра, а zostалися глибокі сумніви, щодо речей, у яких цього не сміє бути.

Хоч справді, zostалася любов і надія, та вони без віри — мертві... Нам треба віри. Незламної віри в святість правд Божих, у спасенність боротьби за волю рідної батьківщини, у твердість основ родинного життя. Сторінки української преси раз-у-раз б'ють на сполох, і різні голоси здорової критик порушують тематику основних наших проблем.

Перед нами ціла хмара дійсно важких, як то кажуть, невідкладних справ, що вимагають негайного поладнання. Ми опинилися в зачарованому лябіринті, і немає когось, хто подав би нам клубок Аріядни, щоб ми вийшли з цієї плутанини на прямий шлях. Та всього відразу не поладнати. Треба більше систематичности, ясности і конкретности, а тоді нас зрозуміє і підтримає весь загаль.

Слід повести плянову акцію для поладнання одної низки тих важливих справ, а тоді переходити до наступних.

Зараз хочу порушити одну з може найважливіших проблем українського еміграційного середовища.

Говоритиму про скріплення твердості основ родинного життя. Маю на думці нашу староукраїнську родинну мораль, так захитану після останньої війни, та виховання молодого покоління. Це питання ще й тому важливе, що воно веде до незламної віри в святість правд Божих та зміцняє сьогодні і на майбутнє всеобіймаючий фронт боротьби за волю України. Справи, яких торкаюся, відносяться як до старо- так і до ново-американської еміграції.

Що родинна мораль захитана в одних і других, стверджують сумні факти, яких так багато стрічаємо в щоденному житті на американському континенті. На це склалося декілька

причин, та найважливіші дві з них. Перша, яка безпосередньо відноситься до старої еміграції, це — як сказав Бернард Барук у своїй промові на закінченні шкільного року у Вашингтонському Університеті — "Панем ет цірценсес". Змагання мас до вигод і розваг, що довели колись могутню Римську імперію до руїни. Американська людина наших днів всеціло віддалася мамоні золота. На наших очах відбувається карколомна погоня за всесильним доляром — без огляду на те, яким способом і де його здобувається. Доляр веде до розкошування в вигодах, до деморалізації, до обмеження "жити сьогоднішнім днем", незрідка і до затрати честі та вищих ідеалів. Хто має доволі гроша той "купить собі" жінку чи чоловіка, той обійдеться без батьків, той знайде і кине десятки дівчат...

Друга причина, що торкається новоприбулих, це привезена з повоєнної Європи деморалізація (вона зростає всилу після кожної війни). На розклад і деморалізацію новоприбулих родин і молоді складається декілька причин. Тут можна взяти і те, що родини були розлучені, що люди жили в аномальних воєнних умовах, що були акти насилля зі сторони "власть імущих"... Молодь опинилася без родинної і релігійної опіки, без виробленого характеру, а, бачивши моральний хаос, і сама легко піддавалася гріхові.

Здавалось би, що після розвалу Німеччини, по закінченні війни мало б дійти до покращання, та так не було. Так, як повоєнне безладдя, так і деморалізацію не хутко дасться припинити...

Над цим працює церква, педагоги, преса, уряди держав, політичні і культурні провідники народу...

На ці речі мусимо звернути увагу ми всі, і всюди та всякими можливими засобами. Слід зачинати від нас самих. Треба вглянутися глибоко в душу, і, якщо там є чорні плями, змити їх та зачати краще основне життя.

Порушена тут проблема — річ не нова. Над нею працює наше духовенство і виховники. Про це неодноразово говорено в пресі. Моїм завданням було в кількох словах указати на важливість справи та закликати до підсиленої боротьби зі згаданим злом.

Перші кроки

(Поради для ще неукраїнізованих)

Про неприємну справу оце писатиму... Нічого не зробиш: мушу... Посада мені така вже трапилася, а воно ж, кажуть: “Узявся — так роби!”...

Про українізацію писатиму. Декрета ж ото радянська влада видала, щоб закінчити з цією справою. Поспішати треба. А то ще чого-добраго... Знаєте — радянська влада не любить жартувати... Доведеться, братця, при... той... налягти... Українізуємось, давайте, та тоді вже спокійнісенько що-два тижні платню одержуватимемо, до профспілки одраховуватимемо, коли треба “Інтернаціонала” співатимемо, демонстрації робитимемо...

Як справжні революціонери... Робітничі селяни, одне слово.

Знаю я, що воно не дуже приємно...

То собі сидиш, і всякі “отношения” в тебе тільки: — чирк-чирк! Чирк-чирк — як мухи. “В ответ на предписание и т. д., и т. і...”

А тепер розженеся... і до словника...

Але що поробиш? Треба: можуть скоротити...

І вчи, і переучуйся, і ходи на лекції... та ціла морока... Та ще й морально якось непевний. Все таки, хоч щоб там говорили, а мова мужича... То по-панському говорив, а то по-мужичому. Якось воно знаєте, не... Та я, одне слово, вас розумію.

І не легенька та мова. Має й граматику й синтаксу й літературу цілу. За один вечір її не подужаєш.

Я по собі знаю, як вона мені не легко давалася.

Учили мене тої мови української давненько вже...

Я вже був чималим чоловіком. Щось було мені місяців, мабуть, одинадцять, а може й цілий рік... Так що вже добре знав, де в матері пазуха розстібається. Мати мене вчила. Каже було:

— Кажи: — дай!

— Няй, мамо, няй!

— Дай, кажи, — кажу тобі!

— Няй, мамо, няй!

— Нявкатимеш — не дам.

І не дасть. То я було плачу, ніби мене по штату скоротили...

Так що я за мову ту українську добре таки натерпівся.

Та ще й тепер, маючи вже не одинадцять місяців, а значно більше, як рік, — та й то доводиться і в граматику зазирнути, а іноді то й у словник...

Отака та мова...

Хоч особливо, товариші Зави, Зами, Замзамзави і інші радянські службовці, не лякайтесь. Жахатися нема чого... Мова українська ще нікого не кусала. Були тільки випадки (та й то не пандемічні), що вона друкарщиць,

здебільша ніжних блондинок, до плачу доводила...

Але ви ж самі знаєте, які тендитні ті блондинки: вони навіть над ніжним французьким підручником плачуть...

Так що це “не факт”!

Єдине, що лякати може — це спішність. Але й з цього становища вийти можна. Принаймні так вийти, що не скоротять...

І це не трудно...

Затямте ось що...

Всі папери, писані вкраїнською мовою, починайте завжди так:

— “З огляду на те, та на те”...

Всі папери так починаються...

Це значить, що ви, пишучи листа, на щось “оглядаєтесь”.

По російському значить: “осматриваетесь”... Людина ви значить “осмотрительная”...

А такі люди цінні і по-російському й по-українському.

Далі. Затямте собі слово “позаяк”... Це дуже вкраїнське слово... Що воно значить, я й сам не знаю, але людина без нього не українець...

Коли вас хто питає:

— Українську мову знаєте?

Кажіть:

— Позаяк я її вчив, значить, знаю...

Квит! П’ять! І вищий розряд, як кваліфікованому знавцеві мови вкраїнської...

Далі. Папери, що ото пишуться в канцеляріях і звуться по російському “отношениями”, зв’ять — “відношеннями”. Обов’язково. Відповіді пишуть так:

— “З огляду на ваше відношення за № 101, ми на В/ відношення, маємо за честь надіслати наше відношення, бо ваше відношення торкається нашого відношення і т. д., і т. і...”

Боже вас борони написати:

“На ваш лист за № 101 відповідаємо... і т. д., і т. і.”

Треба обов’язково в канцелярських паперах “нявкати”...

Тоді папери ті звучніші... Як коти в березні...

Далі. Широко вживайте слова: “розумієте”. Як говорите з селянином, так після кожного слова: “розумієте”, “розумієте”... То він вам, кінець кінцем, скаже:

— Ні чорта я не розумію...

І піде... А вам аби він пішов...

Далі. Замість “спасибі”, чи “мерсі” — кажіть “дякую”...

Тільки робіть наголос не на “я”, а на “у”... Дуже ефектне слово... Тоди вас запитуватимуть усі:

— А хто за панотця? А чи велика паравхвія? А скільки цього посту посповідали?

Оце поки що візьміть під увагу. Це обов’язково для українізованої людини для того, щоб її не скоротили...

Щасти ж вам, доле, на цім тяжкім, але славнім шляху!

Діти відчужуються..

Щораз то більше батьків нарікають на те, що їх духовий зв'язок з дітьми послаблюється, діти відчужуються від батьків та від українства, мимо того, що ходять і до Рідної Школи і до дитячих організацій належать. Турбує нас усіх ця проблема. Справа виховання молодого покоління була все основною турботою в усіх народів, але сьогодні вона є особливо пекуча. Справа ця не є така проста. Тому присвячують їй багато уваги не тільки педагоги, але й медицина, соціологи, судівництво, психологія та взагалі наука.

Виховання української дівори та молоді у нових країнах поселення особливо трудне. Про відмінності життя наших родин на рідній землі та на еміграції не будемо говорити. Коли б хотіли ми докладніше зупинитись над причинами відчуження нашої молоді від українства а тим самим і від батьків, ми знайшли б багато причин цього процесу. Більшість із них нам аж надто відома: чуже середовище, кіно, "каміки", телевізія, радіо — це все не сприяє тому, щоб наші діти могли жити тими ідеями і тим світом, що ними жили колись у дитинстві їхні батьки. Та з природи всі діти і молодь мають потребу змагатись за удосконалення себе, мають вони свої ідеали, що до них хотіли б уподібнитись. Але ідеалом нашої пересічної дитини тепер не є діти-герої з нашої визвольної боротьби, і не герої, що вчили жертвності і християнської любови супроти ближніх. Героями дитячої душі є тепер Гавді Дуді, Спаркі, Рой Роджерс чи якийсь інший ковбой, безголовий чемпіон, чи Голівудська зірка. Не тому, що наші діти менше вразливі на моральні вартості, але тому, що в довкіллі все переважають оці другі герої. Не дивне, що наша молодь та дівора має великі труднощі у виборі правильних авторитетів, що всі ці "ковбої" імпонують їм, їм же тяжко зрозуміти, що ковбой хоч і сильний, твердий і сміливий, але "ковбой" і тільки. Саме в цьому лежить найбільша трудність у вихованні нашого молодого покоління. Подумаймо тільки, як часто діти наші чують взаємно суперечні інтерпретації одних і тих самих понять як: вартості людського життя, дитячі ідеали, любов до батьків, до батьківщини, пошана авторитету старших, чемність у поведінці, дитяча самостійність, побратимство та ін. — в усіх тих середовищах, де наша молодь і дівора перебуває. Батьки говорять одне, в державній школі учитель часто щось суперечне, іншою мовою, про інші поняття, в Рідній Школі зовсім щось інше, у молодечих організаціях щось нове, а кіно, телевізія, "коміки" таки зовсім щось відмінне. І чи ці обставини не роблять наших дітей нервовими, не виривають їх з-під впливу батьків, не сприяють тому, що у багатьох випадках діти стаються малими духовими каліками?!

Ясно, що труднощі у виборі дитячих ідеалів та напрямних життя надто великі для нашої молоді (і не під силу їй), щоб залишати її саму. Мусять допомогати в цьому всі середовища спільно, узгіднено, якнайбільше пляново та доцільно. Хтось мусів би у нас зайнятися справою виховної політики, хтось повинен би пляново керувати діяльністю окремих молодечих організацій, щоб не було нездорової конкуренції поміж ними, але розумний розподіл завдань. Хтось мусів би думати про плянове і дбайливе видання для дітей, про дитячі театри, літературні ранки та інші форми мистецьких дитячих культурних розваг. Певне, що найкраще було б, коли б цією справою зайнявся окремих відділ Молоді при КУКові, щоб до цієї справи приклали своїх рук наші духовники, мистці, громадські діячі та педагоги і в першу чергу — батьки. Треба, щоб у середовищах, де діти наші перебувають, могли вони знаходити зразки людей, що до них хотіли б уподібнитись, треба, щоб не кермували проводами окремих наших громадських організацій та установ вузькі льокальні інтереси — утримати молодь при своїй "галі", але щоб здібні ми були думати категоріями загально-національних потреб. Та це плянування нашого майбутнього.

Реальним і дійсним у наших обставинах основна виховна клітина — дім і батьки. Щоправда, треба признати, що наші батьки вкладають багато зусиль, щоб утримати дітей при українстві: посилають дітей до Рідної Школи, до молодечих організацій, діти ходять на катехизм, беруть їх із собою батьки на імпрези, дають дітям всяку можливу освіту та нагоди розвивати здібності. Але як би батьки не старалися виявляти свою опіку над дітьми, чи то у формі дбайливого доглядання над фізичним розвитком їх, чи то у формі часто аж вишуканого зодягання, розвивання здібностей у музиці, балеті — всежтаки **духове здоров'я дітей** повинно бути найосновніше. Духове життя дівори можна пізнавати і впливати на нього в найбільшій мірі **засобом частого і терпеливого, правильного і зрівноваженого, розумного** гурторення з дітьми при кожній нагоді. Діти тужать за розмовами з старшими. Вони цікаві з природи, тому так багато завжди у них питань про все, що їх оточує. Самозрозумілим є, що найбільше нагод і найціннішим було б, коли б діти про всі цікаві їм справи могли говорити з батьками. Та чи завжди воно так є?!.. На жаль, дуже мала кількість батьків розуміють цю потребу своїх дітей як слід. Оповідала мені учителька Рідної Школи: було завдання додому — розпитати у батьків та написати вправу з української мови на тему обрядів святкування Страсного Четверга в Україні; на 30 дітей у класі написав завдання тільки один учень, бо решта батьків "не мали часу". І коли пізніше учителька говорила на цю тему з деякими батьками, більшість з них дійсно оправдувалася браком часу. Таким чином мусимо прийти до висновку, що властиво

навіть батьки не мають досить часу для своїх дітей. Праця батьків, шкільні години у дітей — не дають нагоди перебувати дітям з батьками нормально довгий час разом. У неділю батьки потребують відпочинку — йдуть на імпрези, ходять у гості, ідуть на проходи, ідуть на прогулянки, і все це під кутом власних потреб, мовляв “що там малому треба, коли вдягнене та неголодне”. Тимчасом імпрези для дорослих, для дітей часто задовгі, утомні, нудні, і не тільки нічого вони не приносять молоді корисного, але навпаки — відстрашують їх від українства. Розмови старших поміж собою, нераз свобідна поведінка старших, з нев’язаною розмовою не дають дітям духової поживи, що їй вони так потребують. Наші діти більше як колинебудь потребують тепер помочі старших для свого правильного **духового розвитку**. Їх духовий світ та їх духові потреби, якщо хочемо, щоб існували і були пов’язаними з українством, треба допомагати у цьому напрямі, використовуючи кожну нагоду.

А тих нагод у щоденному житті повно. Ось кілька прикладів:

Юрко та Михайлик раділи наперед кілька тижнів, що в неділю поїдуть на ферму. Та одного дня мама, одержавши запрошення прибути на привітання Президента УНРади, що мав прибути до Торонта сказала дітям, що їхати на ферму неможливо, мовляв, першим є національний обов’язок! Були плачі, нарікання, але вкінці мама розсудливою розмовою довела синів до того, що вони не тільки зрозуміли, що то є той національний обов’язок, але й із цікавістю та допитливістю почали розпитувати — “а як Пан Президент виглядає”, “а звідки він узявся?”, “а як той поїзд буде виглядати, що ним він приїде до Торонта?”, “а чи мама його бачила?” і т. д., і т. п.

Мама оповідала і діти не тільки радо слухали, але із цікавістю на другий день ішли на святкування роковин смерті С. Петлюри, щоб побачити там Пана Президента та ще раз послухати про Великого національного Провідника Симона Петлюру.

Ігорко прийшов одушевлений із шкільної прогулянки до молочарні. Захоплено оповідав, які то там машини він бачив, скільки то молока там привозять, як його розливають, словом подивляв тих усіх людей, що зуміли все це зробити. Та синове розповідання нагадало мамі її власну прогулянку у Львові до “Маслосоюзу”, вона також була дитиною і так само захоплювалась здібністю людей, що той “Маслосоюз” побудували. Зачала оповідати синові й про свою прогулянку. І мимоволі в уяві дитини прогулянка мами і його власна зіллялися разом і те, що мама оповідала із захопленням та ніжністю про досягнення українців у Львові, стало частиною і власністю сина. Він розумів тоді, що поза Америкою є і Україна, що в ній також є мудрі люди... і великі молочарні!

Нака, Любця і Маруся на сходах пластового роя “Жайворонки” одна перед другою оповідали про те, що їм їхні мами розказували про малого Юрка Шухевича, сина Тараса Чупринки. “А чи він, сестричко, також такий герой, як і його тато?” І мабуть ніколи не було “Жайворонкам” так цікаво зрозуміло і охоче слухати про дітей-героїв, як тоді на сходах, коли і сестричка, хоч щось іншого, але про того ж самого Юрка Шухевича, і мама, і в радіо “всі про того самого хлопчика говорили.”

Атмосфера рідного дому залежить від багатьох чинників. Та чи не в найбільшій мірі залежить вона від того, про що і яким чином говорять вдома батьки з дітьми. Чи діти спішаться додому, щоб поділитися з батьками своїми переживаннями та думками, а батьки чи відчують, що вони є справжніми провідниками своїх дітей. Коли свідомі свого великого завдання — зберегти молоде покоління для України — українські батьки вестимуть своїх дітей на шлях служби ідеї, а не особистої тільки кар’єри, тоді не буде страху відчуження, не буде остраху про всі ті лиха, що їх так багато серед духово сплячої, безідейної молоді.

УВАГА!

Просимо українських Редакторів прислати свої видання на адресу:

“Uchytelske Slovo”
39 Indian Rd., Toronto 3, Ont.

НАШІ СПІВПРАЦІВНИКИ:

І. Базилевич, Вол. Борсук, С. Василів, Мстислав Верниволя, Денис Гевко, Тоня Горохович, Христя Д., Тадей Залеський, Зенон Зелений, Ольга Калин, Олександра Копач, Антін Комарницький, Василь Луців, Константин Мазуренко, Іван Нелин, Педагог, Іванна Петрів, Олена Ріпець, Оксана Соколик, Павло Степ, Стефанія Фодчук, Семен Фодчук.

ПРОСИМО НАДСИЛАТИ СВОЇ ПОБАЖАННЯ, ЗАВВАГИ ТА РІЧЕВУ КРИТИКУ ВІДНОСНО СТАТТЕЙ В “УЧИТЕЛЬСЬКОМУ СЛОВІ”.

Редакція “У. С.” Просить своїх друзів і прихильників подавати дані про українське шкільництво в їхніх місцевостях. Не відкладайте — Чим скорше — тим краще!

ДОБРИЙ УЧЕНИК

“Сьогодні наш учитель дав питання, на яке могло дати відповідь тільки нас трое”, — оповідає синок матері.

“Радію тим, синку! — А яке це було питання?”

“Хто вибив шибу в вікні” — відповідає гордо хлопчина...

ПРО ДЕЯКІ УТЕРТІ МОВНІ ОГРІХИ (Продовження з попереднього числа)

До обурливої неуваги до рідного слова треба зачислити уживання деякими газетами (напр. "Свобода") слова "гривня" у польській формі (гривна) у значенні — грошова кара! Бож "**гривня**" в українській мові означає назву грошової одиниці, що відома ще за княжої Київської держави, а в 1917 році, по відновленні української державности, стає знову назвою такої ж грошової одиниці. Назва ж "карбованець", що її вживано за час гетьманату П. Скоропадського, це лише українська назва російської грошової одиниці, тому ця назва заступити чи скасувати назву "гривня" не може.

Також повторювання й писання, хай навіть і досить відомих слів, — "скорість", "скоро", замість поширеного і в літературній мові в Україні вживаних слів — "**шидкість**", "**швидко**" (і "незабаром") є великою недоречністю та неувагою до єдиної літературної мови.

Чималим засміченням мови є уживання таких слів і зворотів, як от:

"Великанський" замість "**велетенський**" (від слова "велетень" (по-московському "великан"), наприклад: "Велетенські здобутки науки" (не "великанські").

"Видвигати", "двигун", замість "**висувати**", "**рушій**" (моск. "двигатель"); в Україні уживають навіть як відповідника до московського "видвіженець" — "висуванець".

"Пень" у значенні "**стовбур**" (цілого дерева), бо слово "пень" означає лише ту частину зрубаного дерева, що при землі і в землі (тобто — з корінням).

"Тямити" — у провінціальному значенні "**пам'ятати**", бо в літературній мові воно означає тямку "**розуміти**" (московське "понимать", звідси "помятїе"), отож від цього слова "**тямити**" і виведено слово "**тямка**" (отже слово "поняття", як дублет, стає зайвим у нашій мові).

"Негодування" — дуже незугарно звучить в українській мові (наш відповідник до цього москалізму — "**обурення**", байдуже, що він збігається значенням з подібнозвучним польським словом), бо збігається і плутається з нашими словами — "годувати", "нагодувати" тощо (моск. "кормить", "накормить").

Назва, наприклад, відомого квартету "Веселі волокити" видається комічною і то не з "веселивого", а із "засумливого" боку ("засумуй, трембіто"...), бо ця назва, либонь, стала через непорозуміння. Якщо авторі цієї назви гадали надати їй тямки "бродягі" (по-московському), то по-українському це звучало б "волоцюги", а якщо те, що означає по-московському "волокити", то по-українському хіба б можна словом "любаси" ("любаски") передати.

Також слово "зарев" (назва одного студентського об'єднання) є суцільно московське, що по-українському подається словом "**проміття**" (сл. Грінченка), польський відповідник "луна", а коли автори цієї назви хотіли цим дати тямку московського слова "заря", то український відповідник — "**заграва**" (наголос на "за").

Слово "дещо" не завжди уживане у відповідному значенні. "А Гамбурський університет існує лише 30 років, і **дещо** молодший від нашого УВУ" ("На нових шляхах" — стаття Ю. Студинського, "Свобода", ч. 53, 1956 р.). Тут замість "дещо" краще було б ужити "**трохи**", бо вжито лише в порівняльному значенні; коли ж у значенні частковости, тоді слід дати "**дещо**" — "Він тільки **дещо** взяв із собою".

Уживаючи слово "товпа" замість слова "**юрба**", або "юрма" чи "наговп" — робимо не тільки українській мові кривду, але й собі, бож кожне подане тут українське слово подає свій питомий відтінок значення, котрого у московському слові "толпа" нема.

Таку ж кривду роблять собі і деякі автори, що їм краще "співає" московський "гул", ніж ціла гама відтінків, що їх подають українські відповідники: гомін, гук, шелест, галас, гармидер, гуркіт, тощо.

Іван Нелин

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ:

"Учительське Слово" прочитав із цікавістю. Саме тепер збираю матеріали над питанням молодшої генерації. Незвичайно цікаві студії є на цю тему, особливо ті, що відносяться до другої та третьої генерації імігрантів.

Варто помістити дещо про причини конфлікту між батьками-імігрантами і їхніми канадійськими (згледно американськими) дітьми — який часто журить батьків..."

Проф. Д-р Володимир Кисілевський
Оттава, 20. V. 56.

"Шкільний Інспекторат одержав Ваш цінний педагогічно-методичний журнал "Учительське Слово" ч. 1-6 і гратулюємо Вам, що виповнили цю ланку, яка вже довший час лежала облогом.

Сподіємось, що Ваш журнал дасть багато порад і вказівок для нашого активного вчителства. Дасть їм змогу обміняти поглядами й досвідами. Інформуватиме своїх читачів про нові педагогічні напрямки. Розворушить теж українську педагогічну думку, як серед нашого вчителства, так і громадянства, скрісталізує її та дасть поштовх до не одного корисного почину.

В прилозі долучуємо список (15) учителів, що згідні пренумерувати журнал "Учительське Слово" і належитість вирівняють."

Шкільна Рада при УККА
Інспекторат Українознавчих Шкіл
(Курсів) Північно-західних стейтів ЗДА. Шікаго, Ілл. 12. VI. 56.
В. Данилишин — інспектор